

69

BIBLIOTEKA

Zakl. Nar. im. Ossolińskich

XVII

1,213

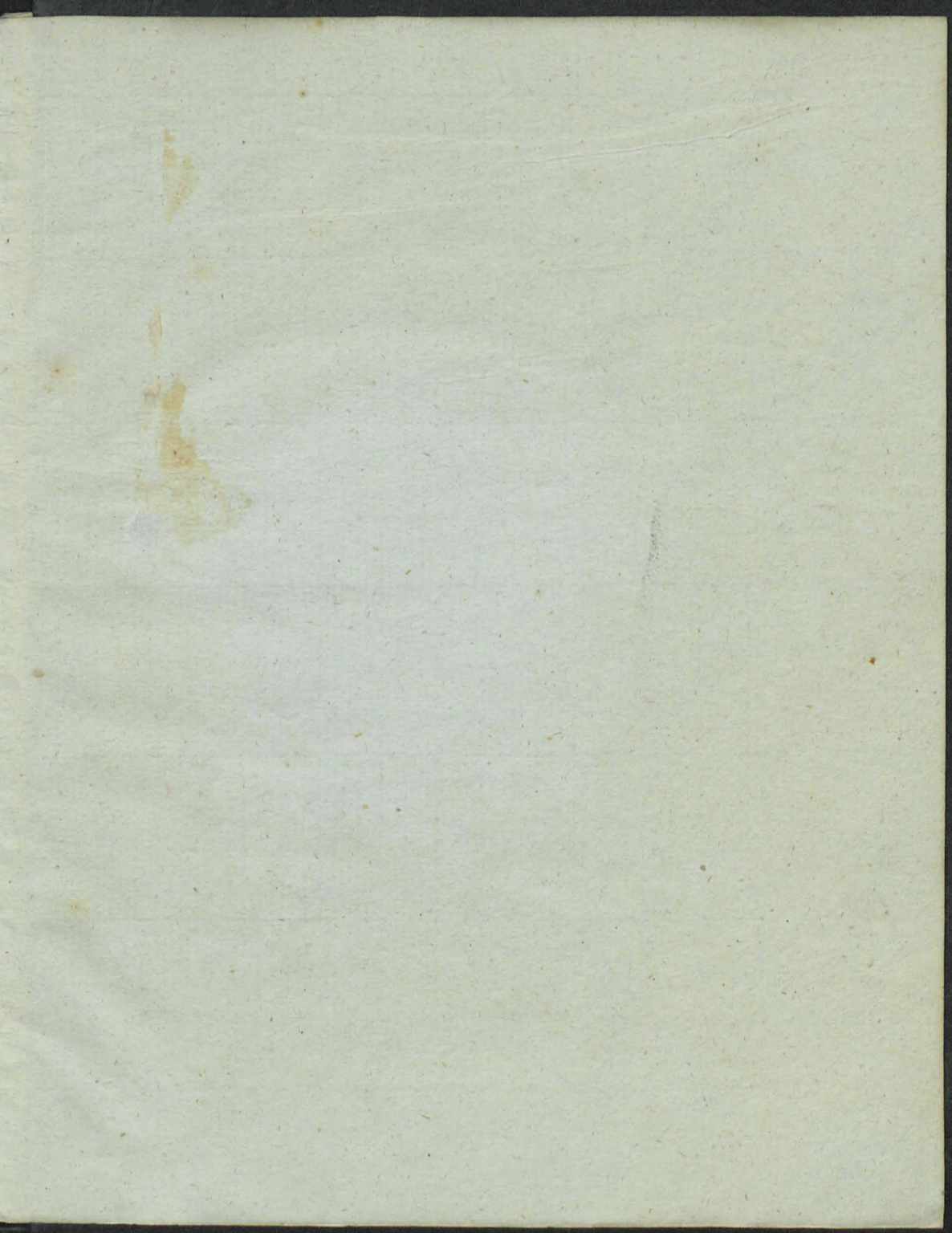
Smalcius

1615.

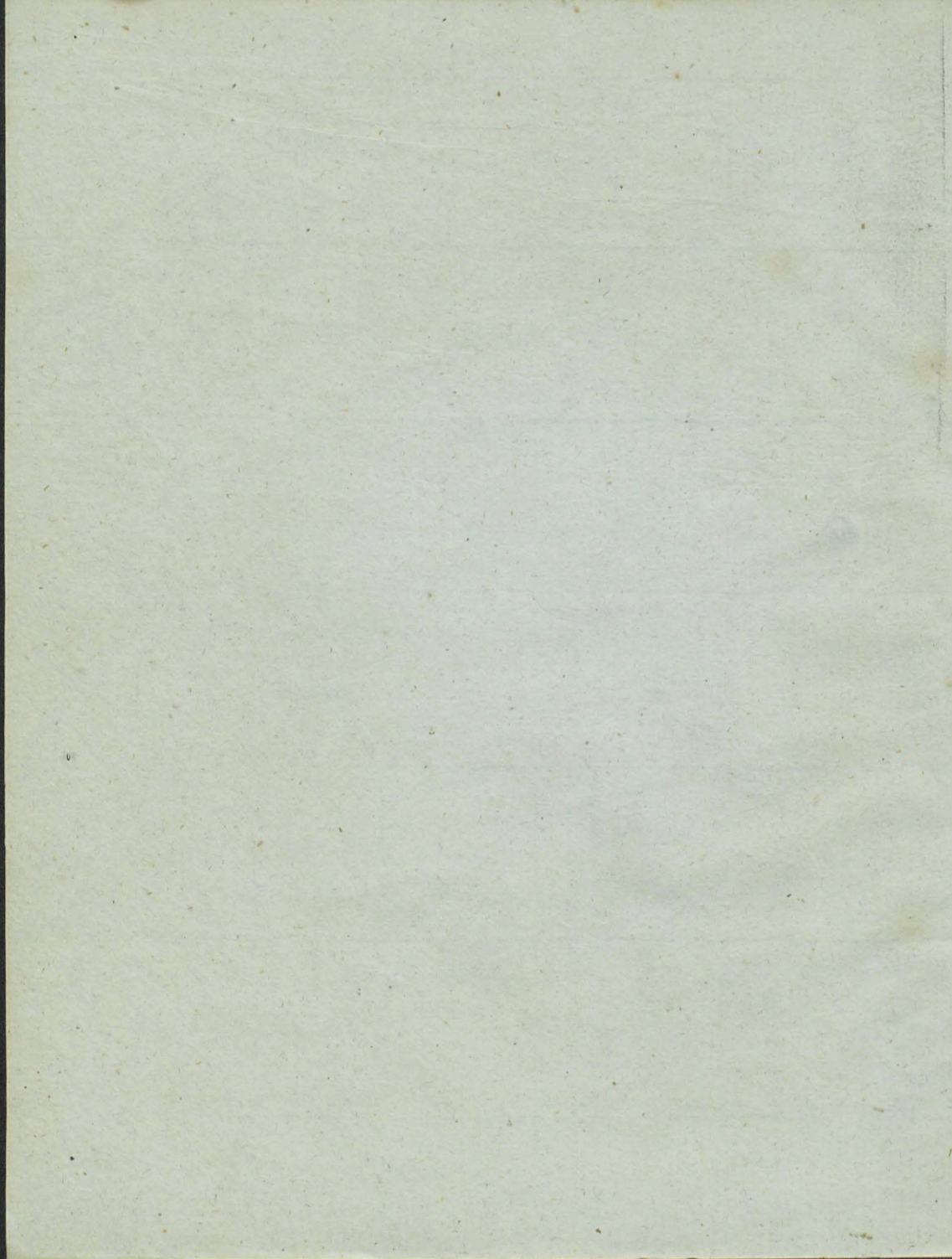

XIV. G. 45⁴

REFUTATIO THESIUM

ALBERTI GRAWERI SS. Theolog: D., & in Aca-
demia Salana Professoris publici,

Quibus

INCARNATIONEM ÆTERNI DEI FILII
ab impugnationibus nostrarum Ecclesiarum

vindicare voluit.

Autore

VALENTINO SMALCIO GOTHANO,
Cætus Racoviensis Ministro.

4132

RACOVIA,
Typis Sternacianis,
Anni 1615.

REPORTATIO THESIUM

WARSZAWA 1872

WARSZAWA 1872

XVII - 1213 - III

Typis Universitatis
Warsaviae 1872

REFUTATIO THESIUM
De Incarnatione FILII DEI,
D. ALBERTI GRAVVERI.

INCARNATIONEM Filii Dei, dogma in Christiana religione omnium ferè monstruosissimum, stabilire conatus est D. Gravverus, loco 1. Timoth: 3. 16. qui talis est: *Citra controversiam magnum est illud pietatis mysterium. Deus manifestatus est in carne, justificatus est in Spiritu, visus est Angelis, predicatus est gentibus, creditum (illi) est in mundo, receptus est in gloria.* Hoc quàm feliciter illi successerit, breviter nunc dispiciemus, sensum, quem illis verbis Apostoli fuisse credit Gravverus, refutaturi, & nostram eorundem verborum explicationem defensuri.

Thesi 2. ait D. Gravverus: *Quis ignorat, hunc articulum esse proram & puppim salutis nostræ? fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Non est in alio quoquam salus.* Hic duplex error est, isque gravissimus uterque. Unus in thesi, alter in probatione illius. Error thesi hinc apparet, quòd, quicquid ad salutem necessarium est absolute, id $\phi\upsilon\tau\omega\varsigma$ in sacris literis contineri, necesse sit. Quomodo enim omnes id intelligere & credere possent, præsertim rudiores, quorum semper major fuit numerus in Christi ecclesia, juxta illud Pauli, *Videte, fratres, vocationem vestram, quòd non multi sapientes secundum carnem, &c.* quod $\phi\upsilon\tau\omega\varsigma$ scriptum non extaret, & ex deductionibus solis penderet? Unde constat, tantò magis id requiri in dogmate, quod non tantùm necessarium est ad salutem, sed, ut ait D. Gravverus, prora & puppis nostræ salutis. At nullibi extare $\phi\upsilon\tau\omega\varsigma$ scriptum: *Æternum filium Dei incarnatum esse, vel Deum esse hominem factum, tum hæcenus a nobis susè demonstratum est, tum hæc ipsa disputatio satis evidenter docet.* Itaque si verum esset illud dogma, & justis consequentiis ex sacris literis demonstrari posset, inter utilia tantùm vel utilissima ad salutem dogmata recensendum: nemo tamen ideo damnandus vel ab ecclesia arcendus esset, quòd dogma illud non approbaret. Alter error Gravveri prioris quædam demonstratio est. Nam loco ejus, quod probandum susceperat, incarnationem æterni Dei filii esse proram & puppim salutis nostræ, probat, non esse aliud fundamentum præter Iesum Christum, nec in alio quoquam salutem. Quasi scilicet credere quis non possit hoc utrumque, quod disertè testatur sacra scriptura, etiamsi dogma illud absurdum non admittat. Credimus Gravvere, nullum esse fundamentum salutis præter id, quod positum est, quod est Iesus Christi.

I Cor: 3. 11.
Ad: 4. 12.

Ad salutem necessaria, in sacris literis ad literam sunt expressa.

Christus est fundamentum salutis: sed non quisvis de eo sententia.

Incarnationis
dogma, quomodo
fundamentum ſa-
lutis tollat.

2. Tim. 2. 9.
2. Cor. 15. 276.

Ioh. 14. 6.
Ioh. 2. 23.

Quo præſtet no-
ſtra ſententia de
filio Dei, ſenten-
tiæ adverſario-
rum.

ſtus: Credimus etiam, in nemine alio eſſe ſalutem: Sed iſtam veſtram de fundamento illo opinionem indignam iudicamus, quæ in vera Chriſti eccleſia locum habeat, nedum ut fundamentum ſalutis eam cenſeamus. Imò dogma de Incarnatione æterni filii Dei, ad fundamentum hoc, quod eſt Ieſus Chriſtus, evertendum, aptiſſimum & accommodatiſſimum eſſe, ſi vis illius expendatur, dicere non dubitamus. Nam ſi æternus Dei filius incarnatus eſt, ſequitur, eum antea re ipſa extiſſe & perſonam fuiſſe, quàm incarnaretur. Perſona enim tantùm incarnari poteſt. Si antea extitit & perſona fuit, filius Dei, quid, quæſo, operâ Spiritus ſancti in utero virginis conceptum fuit & natum? Certè non perſona, jam enim eſſent duæ perſonæ & duo Dei filii. Si perſona non eſt nata ex virgine Maria, quomodo homo dici meretur, id quod ex ea natum eſt? cùm homo nemo appellari poſſit, qui perſona humana non ſit. Homo enim perſonâ ſuâ, & nulla alia re, homo eſt. Si homo ex virgine Maria natus non eſt, quomodo ſcriptura falſi non accuſatur? Quomodo tacitè non negatur, Ieſum Chriſtum eſſe fundamentum ſalutis noſtræ? Homo enim Ieſus Chriſtus diſertiffimè mediator Dei & hominum appellatur, & per hominem reſurrecto eſſe dicitur. Sed quia Deus non permittit hætenus, ut dogma hoc vim ſuam exeret, docere enim annuntur adverſarii, licet valdè ineptè, Chriſtum, etiam ſine perſona humana, nec perfectus homo ſit, eſſe tamen hominem, ideò nos rigidè cum illis non agimus, & fundamentum ſalutis ab illis tolli non dicimus, ſed errorem tantùm crasſum hunc detegere pro virili ſtudemus.

Theſi ſecundæ ſimilis eſt tertiæ: *Si igitur hæc aberraverimus, actum eſt de ſalute noſtra. Nemo enim ad Patrem pervenire poteſt, niſi per filium; Et qui negat Filium, is nec Patrem habet.* Diverſa enim ſunt, Filius Dei, & Incarnatus æternus Dei filius; & pervenire is poteſt per filium ad Patrem, qui non credit, æternum Dei filium incarnatum eſſe: imò multò expeditiùs ad Patrem pervenire is poteſt, qui id non credit, quàm, qui dogmate iſto ſcabinatus eſt. Nam ſententia, quæ nullum alium filium Dei, præter & ante Ieſum hominem natum ex virgine conficitur, viam ſalutis & ipſam ſalutem ad oculum quali depictam oſtendit, dum eam in noſtra nobis natura conſpiciendam præbet: Opinio verò, quæ alium filium Dei, præter & ante Ieſum ex virgine natum, fingit, totum hoc mirificè obſcurat & intricat. Quantum enim natura humana in Chriſto præbet conſolationis & ſpei: tantum divina cum ea conjuncta detrahit. Non negat autem filium Dei, qui negat incarnationem æterni Dei filii, ſed hominum circa Dei filium commentum rejicit: imò, ut antea dictum eſt, ſi quis rem penitiùs conli-

consideret, & rigidè urgere velit, ii filium negare, dici quodammodo possunt, qui æternum illum esse asserunt.

Thesi 6. ait, *neminem ferè hæcenus fuisse, qui hunc locum 1 Tim. 3. non de Christo & Filii Dei incarnatione accipiendum esse firmiter crediderit.* Sed & hoc totum irritum est. Nam si antiquitas vocem istam *Deus*, in illis verbis prorsus non agnovit, ut ex vulgata versione constar, (hæc autem tantæ fuit seculis præteritis apud Pontificios auctoritatis, ut sola quodammodo obtineret, & ipsis etiã fontibus præferretur) quomodo dici potest, verba illa de Christo & incarnatione filii Dei ab omnibus accepta fuisse? Iam si nemo ferè fuit, qui locum illum nõ de Incarnatione intelligeret, ipso Grav vero teste, fuerunt foras ali qui. Quorsum igitur ista diversum sentientium allegatur multitudo? Nec enim numero, sed pondere res divinæ examinandæ sunt. Sed quid tandem est in eo roboris, etiamsi nemo hæcenus per non pauca secula aliter locum illum intellexerit? Nonnè idem Pontificii Evangelicis sæpissimè objectant de multis dogmatibus & locis sacramentorum literarum, in quibus ab illis dissident, nec tamen id vel curant Evangelici, vel ut curent, necesse est?

Locus 1. Tim. 3.
suspectus.

Quid curandum
in religione.

Thesi 9. adversus nos, qui locum illum de Christo accipiendum esse negamus, priusquam ad rem accedat, sic argumentatur: *Quicumque in novo Testamento ita Deus appellatur, ut absolute subjecti locum in enunciatione obtineat, is est verus & æternus Deus. Atqui Christus in novo Testamento ita Deus appellatur, ut absolute subjecti locum obtineat. Ergo Christus est verus & æternus Deus.* Majorem concedimus: minorem negamus. Grav verus ait, *Ecclesias suas inter alia etiam testimonio hoc Paulino illam probare: Nos verò nihil habere, quod excipiamus, nisi negando, hunc locum de Christo accipiendum esse.* Sed quomodo loco controverso potest dirimi controversia? Quæritur, an hic sit sermo de Christo? Quomodo igitur hoc loco probari potest, Christo, vocem *Dei*, cum subjecti locum obtinet, tribui? Certè satis esse, nos istud negare, & eruditi intelligunt: Grav vero autem locus talis asserendus erat, in quo, extra omnem controversiam, vox *Dei*, cum subjecti locum habet, Christo tribuatur, si inde evincere velit, eum esse Deum æternum. Ita succumbens in ipso certaminis initio Grav verus, probatione minoris suæ omiſsa, ad ea, quæ nos de loco illo dicimus, refutanda progreditur, quo disputandi modo lectoribus indicato, in tanto Doctore, sequamur illum.

Dicimus, locum citatum nihil facere ad probandam incarnationem, quia nulla fiat mentio ullius personæ in vulgata lectione. Excipit Grav verus, vulgatam sibi non fuisse objiciendam. Agnosco. Sed li-

cuisse eam nobis obijcere, ii agnoscent, qui considerabunt, nobis ha-
 tenus cum Pontificiis & Levitis potissimum rem fuisse: Imò, adversus
 alios etiam urgeri eam posse, statuimus. Nam ex locis, quorum varia
 est lectio, nihil certi concludi posse, verius est, quàm ut probari debe-
 at. Et sanè non sine gravi causa in exemplaribus antiquis tam con-
 stanter vox *Deus* omissa fuit, præsertim si, dogma illud incarnationis
 ex isto loco demonstrari posse, creditum fuit. Vnde magnus ille Era-
 smus dicere non dubitavit, subolere sibi, vocem hanc fuisse additam
 adversus hæreticos Arianos. Sed præterea Gravverus ait thesi 14: *Li-
 cet expressa Christi mentio non fiat, tamen ex attributis Christum intel-
 ligi apparet.* Hoc verò ut non probavit Gravverus, sic jure rejici po-
 test. Incertum autem esse hinc constat, quòd de mysterio pietatis ista
 omnia intelligi posse, valdè sit obvium, quod etiam idem Erasmus
 sensit, sed parum sufficienter exposuit. Mysterium pietatis, quod est
 ipsa Christi sacrosancta religio, manifestatum est in carne, hoc est, per
 infirmitatem vel eum infirmitate, nempe Christi & Apostolorum:
 justificatum in spiritu, hoc est, pro vero agnitum per istam divinam
 virtutem, quæ tam in Christo quàm Apostolis relucebat: visum est
 Angelis, quatenus illis tunc demum innotuit, id quod Christi religio
 revelat: prædicatum est gentibus, scilicet extraneis. Nam hæc antea e-
 rant segregatæ a republica populi divini: creditum est in mundo,
 nempe tam inter Iudæos quàm inter gentes: receptum in gloria, hoc
 est, gloriosè admissum & exceptum.

Porro admissa voce *Deus*, quia negamus de Christo sermonem
 esse, sed de Deo Patre illud intelligi posse asserimus, & explicationem
 nostram etiam sponte nostra asserimus, exagitat eam Gravverus thesi
 15. & sequentibus usq; ad 21. Hoc etiam si ad propositum non faciat. nec
 enim nostrum est, locum explicare, sed satis est, negare, illum de Chri-
 sto necessariò intelligendum esse: tamen veritatis dilucidandæ gratiâ
 id, quod de loco illo sentimus, breviter confirmabimus. Per vocem
Deum, intelligi sæpissimè voluntatem divinam, nemo inficiabitur: imò
 cum de cognitione vel visione Dei sermo est, de cognitione di-
 vinæ voluntatis sermonem esse plerunque, quivis, non oscitanter sa-
 cras literas legens, agnoscet. Vocem *Carnis*, significare homines in-
 firmos & mortales pariter certum est, & confiteatur Gravverus ipse
 thesi 30. Hinc illud, *omnis caro ut fenum, &c. Quod natum est ex car-
 ne, caro est.* Quid igitur absurdi in eo est, si dicatur, Dei voluntatem
 esse manifestatam per homines infirmos & mortales, & hanc esse
 partem mysterii pietatis, vel Christianæ religionis?

Gravverus thesi 16. *nullo verbo, ait, confirmari per carnem hic Apo-
 stolos*

Cur desit vox
 Deus in quibus-
 dam exemplari-
 bus.
 Erasmi testimo-
 nium.

Sensus loci 1. Ti-
 moth: 3. omissa
 voce Dei.

Vox *Deus*, sæpe
 voluntatem divi-
 nam significat.

Caro quid signi-
 ficet.

Esa. 40. 6.
 Ioh: 3. 6.

stolos intelligi. Sed si vox carnis homines infirmos & mortales significat, jam illud de Apostolis etiam, qui infirmi & mortales sunt, prædicari posse, nemo non videt. Vnde etiam Apostolus de se & Apostolis aliis ait: Habemus thesaurum hunc (qui idem est cum mysterio pietatis) in fictilibus vasis, (quæ idem sunt quod caro.) Et paulò inferiùs ipsemet ait: Semper nos viventes in mortem tradimur propter Iesum, ut & vita Iesu manifestetur in mortali carne nostra. Ait iterum Græverus, Paulum non dicere, carne vel per carnem, sed in carne. Sed quid hinc roboris lateat, non explicat. Interim sciat, in carne, idem esse posse quòd per carnem. Creberrimè enim vox γὰρ pro ἵνα accipitur.

2. Cor: 4. 7. 12.

De manifestatione potèrò divinæ voluntatis sermonem hinc non esse, probat hoc modo Græverus thesi 18.: *Loquitur enim de ejusmodi manifestatione, quæ in novo Testamento sit ὁμολογουμένως magnū mysterium. At eo modo, quem adversarii afferunt, Deus voluntatem suam in veteri Testamento per Prophetas patefecerat, quem admodum clarissimè colligitur ex locis Luc: 24. 26, 27, 46. Act: 26. 22. At nos assumptionem hanc negamus prorsus. Diversa enim voluntas fuit ea, quam sub Evangelio Deus revelavit, ab ea, quam prophetæ revelarant. Quod ipsæ voces, novum Fædus, satis superque indicant. Nec aliud testantur loci allegati. Nam ex illis tantum colligitur, ea, quæ sub novo Testamento revelata sunt, adumbratà quodammodo per Moysen & prophetas fuisse. Hæc verò adumbratio tantundem valuit, ac si nulla esset revelatio. Nemo enim illorum, qui tunc extabant, illa intellexit. Hinc D. Petrus ait, prophetas non sibi sed nobis ministrasse, ea, quæ nunc nobis nunciata sunt per eos, qui evangelizaverunt nobis in Spiritu sancto misso de cælo.*

Alia voluntas sub novo Fædere, quam sub veteri revelata fuit.

1. Pet: 1. 12.

Denique thesi 20. sic ait: *Nullibi in tota scriptura sacra occurrit locutio, in quo de Deo Patre dicatur, quòd in carne se manifestaverit, aut quòd voluntatem suam de hominum salute in carne patefecerit, ut ita suam interpretationem ex scriptura docere nequeant. Nam nec Phrasis, nec contextus, nec collatio aliorum scripturæ dictorum adversariis nostris patrocinatur, aliud verò probandi interpretationem genus non datur. Primum insufficiens probandi interpretationem aliquam, generum enumeratio ista triplex censeri potest. Nam datur adhuc quantum, Analogia religionis, cum qua si interpretatio aliqua conveniat, vel ei non repugnet, pro vera proculdubio censenda est. Et hoc sanè scripturas interpretandi genus non est postremum. Non paucæ enim occurrunt in sacris literis, quæ nulla simili locutione probari possunt, & tamen verissima esse, ob id ipsum sana dicat ratio, quia in scripturis sacris habeantur. Deinde falsum est, nullum ex illis tribus,*

Genera interpretandi scripturas.

quæ,

quæ Gravverus recenſet, nobis patrocinari. Quid enim eo, quod nos dicimus, contextus magis ſuadere poteſt? Dixerat Apoſtolus, magnum ſine controverſia eſſe myſterium pietatis. Hoc ita in genere prolatum, declaraturus & per ſpecies explicaturus, ait primùm, Deum manifeſtatum eſſe in carne. Nonnè verò inſigne myſterium eſt, quòd tam perfectæ voluntas Dei, qualis ſub novo Teſtamento revelata eſt, per homines infirmos & mortales, contra quàm rationi humanæ videri poterat, revelata ſit? Nonnè hodie omnes id admiramur, quòd per Chriſtum & Apoſtolos, homines afflictos, infirmos, & mille mortibus obnoxios, univerſus ferè mundus Evangelio credidit? Nonnè etiam collatio aliorum ſcripturæ dictorum nobis patrocinetur, ſi, licet paulò aliis verbis, idem tamen valentibus, dicatur, quod ſuprà etiam annotavimus, Apoſtolum theſaurum Evangelii in vasis fictilibus habuiſſe: & fuiſſe apud Corinthios in infirmitate & in timore & tremore, & tamen prædicationem illius fuiſſe in oſtentione ſpiritus & virtutis? Nonnè porrò per Chriſtum Pater manifeſtatus eſt vel nomen Patris? Certè ſic Chriſtus inquit: *Manifeſtavi nomen tuum hominibus*, &c. At Chriſtus in carne venit, hoc eſt, circumdatus infirmitate. Ergo in carne, nempe Chriſti, Deus Pater vel nomen ejus manifeſtatum fuit. Phraſin denique nobis non patrocinari, non niſi captioſè dici poteſt. Nam ſi conſtet vocem *Deus*, sæpe numero Dei voluntatem, carnem verò homines infirmos & mortales ſignificare, parumnè liquet, rectè dici, Deum tunc eſſe manifeſtatum in carne, quando voluntas ejus per homines infirmos & mortales revelata fuit?

1. Cor: 2. 8, 4.

Ioh: 17. 6.

2. Ioh: 4. 20.

Sed nunc ſuam interpretationem confirmat hoc pacto theſi 21. *Cuiusque aliàs in toto novo Teſtamento immediata manifeſtatio in carne tribuitur, is proculdubio etiam hîc intelligitur, in primis cum in textu nulla limitatio occurrat, per quam ulla diverſitatis ratio demonſtrari queat. Atqui aliàs in novo Teſtamento immediata manifeſtatio in carne tribuitur Filio, & non Patri. Ergo proculdubio hîc etiam Filius intelligitur.* Hoc ſyllogiſmo poſito, Gravverus prolixam minoris theſi 22, 23, 24, 25, probationem inſtituit, & ita, rem benè ſe confeſiſſe, credit. Cur verò de majoris probatione non cogitavit etiam? Num principium aliquod eſt id, quod in ea dicitur, quod negare non liceat? Atqui ego dico, falſiſſimam eſſe iſtam majorem, & nullam prorsus ejus conſequentiam: & Gravverum non poſſum non accuſare, qui ita dormitârît, dum eam ſcriberet, ut nec uno eam verbo confirmaret. Nonnè enim in aliis locis filio Dei manifeſtatio in carne immediata tribui poteſt: in hoc verò alii manifeſtatio mediata (ut ſic cû Gravve-

ro lo-

ro loquar) præsertim, cum argumenta sint firmissima, quæ non permittunt, eum de filio accipi posse? Quorum unum est, quod vox Deus, quando subjecti locum obtinet, ut hic fit, nusquam certissimè & extra omnem controversiam filio tribuatur, Patri autem millies.

2. quod Deus ille, qui in carne manifestatus fuit, dicitur receptus in gloria, postquam prædicatus fuit gentibus & creditum illi in mundo. Christus autem in gloria, vel, ut alii legunt, in gloriam sursum receptus fuit, antequam gentibus prædicaretur, de quo paulò pòst. Quamquam in probatione etiam minoris duplex inest vitium. Nam 1. verba Ioh: 1.2. de Christo accipit, quæ de ipsa vita æterna intelligi posse, articulus neutrius generis *quod*, aliquoties iteratus, indicat: & ad figuras non esse recurrendum, nisi aliqua cogat necessitas, sobria Theologia regula est. Deinde errat, dum verba Rom: 8. 3. *quod Deus misit filium suum in similitudine carnis peccati*, alibi sic refertur ait, Gal: 4. 4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere*. Poterat enim Christus, qui ex muliere factus erat, mitti: nec tamen in similitudine carnis peccati, si Deus ita voluisset. Porro frustra adducitur, quod Christus sit manifestatus Israël, Iohan: 1. 31. Nunc enim de manifestatione in carne sermo est: & Pater etiam manifestatus fuisse simpliciter legitur, Ioh: 17. 6. Christum verò etiam gloriam suam manifestasse, v: 14. cap: 1. Ioh: non dicitur, sed aliud, unde id colligi potest, ab Apostolo affirmatur. quod si valet, idem etiam de Patre facile ostendi potest. Nam & eius gloriam aiii viderunt. Illud nunc relinquo, quod verba Iohan: 1. 14. *καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο*, huc etiam transfert, non quod versionem Græverii approbem, sed quod, etiam si ita convertantur verba ista, & *sermo caro fuit*, nihilominus sequatur, Christum in carne manifestatum fuisse. Defendam tamen breviter hac occasione, tum nostram istorum verborum versionem, tum aliorum etiam, admissa vulgari versione, eorundem verborum interpretationem.

Versio nostra est, *Et Sermo caro fuit*: interpretatio aliorum, nempe ex nostris, est: Filius Dei, qui fuit Deus ob munus, factus est humilis & abjectus, quando passus est. Quemadmodum etiam dicitur alibi, Christum, qui in forma Dei fuit, assumisse formam servi; & cum dives esset, pauperem esse factum. Versionem impugnat Græverus thesi 29, ubi fatetur, vocem ἐγένετο, posse per fuit converti, semper autem hanc vocem ita reddi debere falsum esse, docet exemplis allatis Ioh: 1. 3. & 2. 9. & aliis. Thesi porro 30. concedit etiam vocem *carnis* non rarò idem significare, quod rem humilem & abjectam, semper autem ita usurpari negat, sed quandoq; pro homine toto synec-

Ioh: 11. 40a

Phil: 2. 6.
2. Cor: 8. 9.

dochiè accipi docet, & tandem thesi 31. sic infert, *Cum itaque vocabulum Carnis in sacris non semper significet rem humilem & abjectam, sed quandoque humanam naturam seu hominem, quandoque partem hominis, probare debebant adversarii, hoc loco non nisi de fragilitate & infirmitate accipi debere, seu non nisi rem humilem & abjectam significari: probare, inquam, debebant, non nudè asserere.* Quæ responsio Gravveri ingentis ignorantia vel incogitantia illum convincit. Facit enim ex nobis respondentibus argumentantes & actores. Non nos nunc sumus, qui dicimus, verba Ioannis, καὶ ὁ λόγος ἔγενετο, ita convertenda esse, & Sermo ille caro fuit: sed vos estis, qui verba illa isto modo convertitis, *Et verbum Caro factum est*, & ex eodogma istud monstruosum incarnationis filii Dei probare nitimini. Nos, repulsuri vestrum hoc argumentum, primum dicimus, aliter ista verba converti posse. Quod si verum sit, vestra interpretatio & dogma, quod ista interpretatione nititur, corruat necesse est. Dato enim duplici verborum sensu, alter necessario verus esse non potest. An verò non sufficiat ad docendum, locum aliquem aliter converti posse, quam velit adversarius, asserre exempla aliquot, eaque ita clara, ut ipse adversarius ea pro talibus agnoscat, iudicent omnes, qui de arte disputandi scripserunt. Et hic est scopulus, in quem omnes nostri adversarii turpiter impingunt, quod non facerent, nisi veritas eos premeret. Quanquam hic non subsistimus. Probamus enim verba Iohannis ita etiam esse convertenda, ut nos dicimus, idque inter alia hoc etiam argumento: Quod nimis absurdum esset, Ioannem, posteaquam multa enumerasset, quæ Christus in mundo existens, fecerit, demum dicere, eum esse natum. De quo paulò post plura. Ad loca similia huic, quoad sensum ex Phil: 2. & 1. Cor: 8. allata, nihil respondet Gravverus, quod refutatione dignum sit. *Tantum ad rem ea nihil facere ait, & esse aliena, quia de exinanitione & humiliatione ea ἀμείως loqui, expressæ determinationes, quales in textu Iohanneo non occurrant, evincunt.* Quæ responsio quam sit frigida, consideret prudens lector.

Sed nunc, quomodo suam verborum Iohannis interpretationem probet Gravverus, attendamus. Ait thesi 34: *Quid sibi velit Iohannes, quando inquit, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, partim ostensum esse thesi 22, & 23. partim apparere ex loco Gal: 4. 4. quando scribit, Filium Dei γενόμενον ἐκ γυναικὸς, & Rom: 1. 3. filium Dei γενόμενον ἐκ σπέρματος Δαβὶδ.* Ex his enim apparere verbum ἐγένετο non per fuit, sed per factum vel natum esse reddendum. Addit, si adhuc dubitemus hæc loca equipollere, majoris certitudinis adjungatur evidentissimus locus, Heb: 2.

Error Gravveri.

Cur verba Ioh: 1. 14. per fuit interpretanda sint.

14. *μετέωρε* particeps factus est carnis & sanguinis, quemadmodum pueri participes sunt facti carnis & sanguinis. Deniq; thesi 35 ait, maxime illustrare suam sententiam v:16. Non utique Angelos assumit, sed semen Abrahamæ assumit, quibus verbis indicari ait, quod filius Dei particeps sit factus carnis & sanguinis, nempe assumptione seminis Abrahamæ. Sed quàm sit puerilis hæc argumentatio tota, dici vix potest. Quæ enim vis consequentiæ: alibi dicitur, Iesum esse factum ex muliere, & ex semine Davidis, ergo in verbis Ioh:1.14. vox *ἐγένετο* est reddenda, per factum est. Nonne suprâ concessit Graverus vocem *ἐγένετο* alibi converti non tantum posse, sed etiam debere per fuit? Ergo si bona est argumentatio Graveri, nostra etiam bona erit, & sic suam deserere cogetur Graverus. Nonne verò utrumque simul verum esse potest, quod scilicet Christus sit ex muliere & ex semine Davidis factus, & tamen caro fuerit? Imò hoc consequens quoddam necessarium illius est. Deinde quomodo majoris certitudinis causâ adjungi, & quomodo evidentissimus appellari potest, locus Heb: 2.14. Cum is locus ad evertendum dogma incarnationis sit aptissimus. Nam si participare carnem & sanguinem, est, naturam humanam assumere vel hominem fieri, sequetur, pueros, hoc est, fideles Iesu Christi, humanam etiam naturam assumisse & homines factos fuisse. Tam enim de illis dicitur, quod communicarint carni & sanguini, ut de Christo, quod eadem participarint. Illud denique, quod sententiam suam illustrare ait Graverus, profus eam tollit & annihilat. Nam in verbis v:16. nulla mentio est ejus, quod aliquis ante Christum natum semen Abrahamæ assumeret, sed de homine Iesu id dicitur. Deinde nulla etiam naturæ humanæ mentio est. Semen enim Abrahamæ non sunt homines, quâ homines, sed quâ fideles: & denique de re, quæ tunc, cum autor illa scriberet, perficiebatur, & nunc perficitur, sermo est. Unde constat, ad incarnationem nulla ratione ista quadrare: sermonem autem esse v:14. de eo, quod Christus afflictionibus & morti obnoxius esse voluerit sponte sua, quia pueri ipsius, hoc est, fideles, sint iisdem rebus, ex Dei voluntate obnoxii, idque declarari v. 16. quia scilicet non Angelorum sit servator, sed seminis Abrahami. Hoc enim esse, recipere semen Abrahami, ipse contextus uberrimè docet, & nos nuper etiam fusè docuimus, in refutatione libelli Martini Smigleicii Iesuitæ, cui titulum dedit, *Verbum caro factum*.

Hanc explicationem carpit Graverus, sed valdè ineptè & crassè. Ait enim thesi 37: *Quod legitur assumit & non assumit, parum refert. Quis enim temporis Enallagen in scripturis usitatissimam esse ignorat? Equidem non nego, enallagen temporum sæpe occurrere. Sed pri-*

De locis Heb: 2.
14:14.

Quid sit semen
Abrahamæ recipere.

Enallage quando
adhibenda.

mum dico, talem enallagen raro occurrere. Præsens quidem vel præteritum pro futuro accipitur; & præteritum etiam pro præsentis accipi interdum videtur: At præsens pro præterito nempe perfecto accipi pro valdè raro censendum est. Deinde dico, talem enallagen, quæ scilicet raro occurrat, non esse adhibendâ, nisi tunc, cum aliter sensus verborum constare non potest. Quod hîc secus fieri ad oculum apparet. Quid enim eo verius, quid consolationis plenius, quàm Christum non angelos sed homines recipere, & salutem eorum procurare?

Ait iterum thesi 38: *Per semen Abraham hoc loco intelligi credentes adversarii dicunt, non probant. Quis ignorat Christum esse semen Abraham? esse semen mulieris?* Hoc iterum quid insulsius dici potuit? Primum, quia nos argumentis adversariorum, quæ ex hoc loco necunt, dissolutis, sententiam nostram, nullo jure adacti, ut sit in Catecheticis disciplinis, etiam addimus, non valdè urgenda est probatio ejus, quod asserimus. Nam etiam si nostra sententia tandem non admittatur: tamen jam prostrata est adversariorum argumentatio. Deinde quid notius est, quàm semen Abraham, saltem interdum, significare fideles, ut probatio ejus a nobis requiratur? Ad repellendos autem adversarios, qui semen Abraham, naturam humanam significare contendunt, satis est, semel tantum, per semen Abraham, fideles intelligi. Porro si dubitat Graverus, semen Abraham significare fideles, legat, quæ Paulus scribit in hunc modum: *Si autem Christi estis, Abraham semen estis, & secundum promissionem hæredes.* Item alibi, ubi ait, *Abraham esse Patrem omnium credentium per præputium, & patrem circumcissionis, iis qui non ex circumcissione tantum, sed etiam qui incedunt vestigiis illius (quæ) in præputio fidei patris Abraham.* Consideret etiam, semen Abraham, hoc in loco idem esse cum illis, quos supra idem autor, jam filios Dei, jam sanctificatos, jam Christi fratres, jam ejus pueros, datos illi a Deo, appellârat, & quos inferius populum Dei, & eos qui tentantur appellat. In uno enim eodemque contextu his omnibus vocibus, aliam pro alia substituendo, autor de iisdem utitur. Quis verò est, qui nō intelligat, per filios Dei, sanctificatos, Christi fratres, & pueros illi a Deo datos, populum Dei & eos qui tentantur, neminem alium intelligi nisi fideles? Illud denique quid est, quod addit Graverus? *Quis ignorat, Christum esse semen Abraham? esse semen mulieris?* Primum ineptè conjunguntur, semen Abraham & semen mulieris. Semen enim Abraham Christum dictum esse concedi potest: at semen mulieris, ubi dicitur disertè, hætenus nec ipse legi, nec ab aliis id demonstrari vidi aut audivi. Sed deinde, si Christus semen Abraham est, & voces, semen Abraham, aliud nihil significant, quàm Christum, quæ nugatio erit, si dicatur,

Semen Abraham
sunt fideles tantum.

Gal. 3. 30.

Rom. 4. 11.
32. 16.

catur,

catur, quòd Christus non Angelos sed semen Abrahamæ assumfit? Idem enim erit, ac si dictum esset, Christum assumfisse Christum. Et si idem est semen Abrahamæ esse, & semen mulieris, sequitur pariter, Christum semen mulieris assumfisse? Hæc scilicet pæna est supercilii, quo nostra torvum intuitus est Graverus.

Thefis 39. est. *Ἐπιλαμβάνομαι* in sacris nunquam significat in gratiam recipere. Nec opus est conjecturâ, quid sit filium Dei assumfisse semen Abrahami, siquidem ex contextu id evidens est. Postquam enim v: 14. dixerat, filium Dei participem esse factum carnis & sanguinis, v: 16. declarat, unde carnem & sanguinem acceperit, nempe ex semine Abrahami, quod etiam vult Rom: 9. 5. quod sit ex patribus (& sic ex Abrahamo seu semine Abrahami) secundum carnem. Primum ita loquitur Graverus, ac si concedat, vocem *Ἐπιλαμβάνομαι* in prophanis scriptoribus significare, in gratiam recipere, dum ait eam in sacris nunquam id significare. Quod si ita est, jam ipsemet videat, an non vera sit significatio hæc vocis Græcæ. Sic enim, qui interpretationes suas tuentur, viri docti, autoritatem scriptorum Græcorum præterdere solent, & hæcenus ab omnibus id ratum habetur. Quanquam non necesse est, vocem *Ἐπιλαμβάνομαι* significare in gratiam recipio: sed satis est, eam simpliciter significare, recipio. Iam enim nemo non intelligit, hanc vocis *Recipere*, eam esse significationem, quæ ad dogma incarnationis nihil profusus facit. Nam si aliquem recipere dicitur, qui eum juvat, defendit, conservat. Hanc autem esse vocis huius significationem ex multis exemplis unum atque alterum producam. Eccles: 4. 12. *ἡ σοφία ἕως τῆς ἀνύψωσε, καὶ ἐπιλαμβάνεται τῶν ζυγόντων αὐτῶν*. Matth: 14. 31. extensa manu Iesus apprehendit eum (Petrum) *ἔπελάβετ' αὐτόν*. Vnde etiam Sebastianus Castellio, linguæ Græcæ peritissimus, & hic minimè suspectus, hanc vocem Græcam per verbum Latinum, *opitulator*, in loco ad Hebr: vertere non dubitavit. Et præter hæc omnia ipse contextus talem vocis istius significationem postulat, si absque præiudicio legatur, & de re, quæ tunc, cùm ista scriberentur, adhuc perficiebatur, sermonem esse ut ipsa verba cogunt, expendatur.

Deinde mirum videri debet, Gravverum dicere, id quod v: 14. dictum fuerat, filium Dei participem esse factum carnis & sanguinis, v: 16. declarari, unde carnem & sanguinem acceperit, nempe ex semine Abrahami, idque idem Paulum etiam velle Rom: 9, quòd Christus sit ex Patribus secundum carnem, & ad marginem NB etiam ascripsisse, & idem profusus in margine, quod in contextu est, repetiisse. Nihil enim

enim sani aut veri prorsus in tota hac oratione illius inest. Nam nec docet ullo verbo Gravverus, v:16. declarari, illud, quod v:14. dictum fuerat. Nos verò nudis ejus dictis cur fidem adhibeamus, causam nullam habemus. Contrarium autem facile probari potest. Versus enim 14. de re, quæ præterita est, agit. Nec enim Christus nunc participat carnem & sanguinem, sed tunc ea participavit, cum in terris degens afflictiones & mortem subiret: Versus autem 16. de re, quæ nunc etiam sit, loquitur. Adde quod verba v:16. ratio sunt, quare Christus carnem & sanguinem participarit. Quia scilicet non Angelorum, sed hominum mortaliū, quatenus fideles sunt, servator sit, re ipsa scilicet. hoc enim indicat vox causalis, *Enim*. Vnde constat, non idem esse, semen Abrahamæ recipere, quòd carnem & sanguinem participare. Nunquam enim argumentum cum quæstione idem est. Taceo quod astute Gravverus filii Dei meminit, cum de participatione carnis & sanguinis loquitur. Tacite enim sumit filium Dei exitisse, antequam homo fieret. cum tamen certum sit, autorem epistolæ ad Hebræos de Iesu, hoc est, de homine jam ex Maria nato dicere, eum participasse carnem & sanguinem. Hujus enim proximè ante mentio facta fuerat v:9. Vnde porro etiam statuendum est, de eodem Iesu jam nato dici, quòd non Angelos, sed semen Abrahamæ recipiat. Præterea ineptè prorsus dicitur, v:16. declarari, unde carnem & sanguinem accepit filius Dei, nempe ex semine Abrahami, nisi doceatur, semen Abrahamæ aliud nihil significare, quàm carnalem Abrahami posteritatem. Jam autem suprà docuimus, semen Abrahamæ solos fideles quandoque significare. Adde quòd diversi sint prorsus loquendi modi, Christū ex semine Abrahami aliquid accepisse, & Christū semen Abrahami accepisse, ut jam concedam, vocè Græcam ita converti posse. Isto enim modo fortassis ortus ex aliquo significari posset: at hoc minimè. Quis enim unquam audivit vel legit in sacris literis, accipere semen alicujus, esse nasci ex illo? Nec mirum, Nam accipere semen alicujus est, actio ejus, qui jam re ipsa existit: sed nasci ex aliquo, non est actio ejus, qui nascitur, sed vel Dei vel parentum. Vnde etiam nusquam dicitur, cum de Christi nativitate vel ortu sermo est, Christum aliquid fecisse, ut hîc, cum de receptione seminis Abrahami sermo est, dicitur: sed simpliciter, eum factum esse, vel simpliciter esse ex semine Davidis vel ex patribus. Ex quibus omnibus videre est, quid de thesi sequenti, quâ hæctenus dicta Graverus concludit, sentiendum sit.

Thesis 40. est. *Ex his jam sic concludo: Quicumque ita σαρκος ἐγένετο, ut sit factus secundarius ex muliere, ex semine Davidis, particeps factus*

carnis

Aliud est semen
alicujus recipere,
& ex semine
ejus aliquid accipere.

carnis & sanguinis, & assumerit semen Abrahæ, is rectè dicitur non fuisse caro, id est, humilis & abjectus, sed factus caro, id est homo. Atqui λόγος & ita σάρξ ἐγένετο. Ergo. Misera rerum præmissarum misera est conclusio, ut ex antedictis constat.

Thesi 41. ait Gravverus, se non negare, Christum esse factum vel fuisse humilem & abjectum, præsertim tempore passionis, attamen de eo Ioh: 1. 14., propriè & accuratè loquendo, ἐμὲ σὺς non agi, idque ob hanc causam, quòd ita factus sit caro, ut habitaverit inter homines, & viderint ejus gloriam, &c. & ad marginem iterum addit illud NB. Sed & hæc infirma conjectura est. Nam quid impedit, quò minus dicatur, Christum fuisse humilem, & habitasse inter homines, & eos vidisse gloriam illius, gloriam quasi unigeniti a Patre? Nonné tantam is, qui humilis fuit & abjectus, quàm qui homo factus fuerat, habitare inter homines potuit, & habitavit ex mente Gravveri? Quamquam valdè insulsè dicitur, Christum hominem factum vel natum habitasse inter homines. Est enim habitatio ista aliud nihil, quàm conversatio cum hominibus. Christus verò puer natus, quomodo cum hominibus conversari potuit? Præterea juncta est ista habitatio inter homines, cum ista visione gloriæ illius, gloriæ quasi unigeniti a Patre. Quæ verò gloria tanta visa fuit ab hominibus a Christi nativitate, vel habitatione illa inter homines, qualè fingit Gravverus? Unde constat, non de eo tempore, quo Christus natus fuit, & inter homines vivere, ut puer, capit, sed de conversatione & vita ipsius, quam, postquam munus suum exorsus esset, inter Apostolos degit, sermonem esse. Hi enim per vocem nos significantur. Inter hos enim Christus habitavit perpetuò, & hi præ omnibus aliis talem Christi gloriam, qualem nemo alius, viderunt, tum in miraculis quibusdam singularibus, tum in monte sacro, tum in morte ipsius, tum post resurrectionem usque ad ipsam ascensionem. Qua de re fusè scripsimus nuper in responsione ad duos Martini Smigleccii Iesuitæ S. T. Doctoris libros, quorum alter titulum habet: *Nova Monstra novi Arianismi*; alter *Verbum Caro factum*.

Thesi 42. ait: Manifestavit autem gloriam suam, antequam se tam profundè humiliaret, ut videre est Ioh: 2. 11. Hoc quàm sit puerile & frivolum, iterum expendat benevolus lector, ex iis quæ modò diximus. Nec enim Joannes tempus certum exprimit, quo gloria Christi qualiscunque sit manifestata, ut necesse sit, istam historiam Iohann: 2. huc referre: sed totum illud tempus, quo Christi gloria conspecta fuit, comprehendit. Præterea, quomodo ea gloria, quæ tunc apparuit, cum Christus aquam in vinum commutaret, pro gloria ista haberi potest,

Quid sit habitare inter homines?

potest, quam homines viderint, eamque talem, qualis est unigeniti a Patre? Cum incertum sit, an ad omnes, vel multos etiam homines fama istius miraculi pervenerit: falsum autem sit omnino, hanc esse gloriam quasi unigeniti a Patre. Poterat enim hoc idem facere alius etiam, qui filius Dei unigenitus non esset. Nihil nunc dico de voce, quâ Ioannes utitur ad declarandum modum, quo gloria illius visa fuit, ἐθεασάμεθα. Hæc enim contemplationem, hoc est, crebram & constantem rei alicujus considerationem significat. Hinc a simplici visione distinguitur, 1. Ioh: 1. 1. *quod vidimus, quod contemplati sumus.* Hanc verò in tali miraculo locum non habere nemo non intelligit. Sed est aliud in eadem theſi: *Perpendant etiam, ait, hoc adversarii, & ad marginem jam tertium est NB. quòd, postquam Evangelista dixit, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, non amplius Christum in toto Evangelio λόγον seu verbum appellat, sed vel Christum, vel filium hominis &c. proculdubio, quòd verbi appellatione filium Dei exprimere voluit, quatenus etiam ante incarnationem verbum Dei fuit, & non solum ea ratione, quòd voluntatem Patris nobis in tempore revelavit, sed quòd a Deo ab æterno genitus est, quæ generatio assimilatur intellectiōni nostræ. Licet enim in nobis conceptus mentis sit accidens, in Deo tamen idem est, intelligens, intellectum, & intellectio, & species intelligibilis, exceptis relationibus mutuis producentis & producti, de qua re nuper in disputatione quadam fusiùs.* Expendimus jam pridem, non sine causa D. Ioannem, qui ab initio Evangelii de Sermone locutus fuerat, deinde Iesum Christum disertè substituissè: sed causam eam esse, quam ascripsit Gravverus, hæcenus videre non possumus, nec id nos docere nunc Gravverus voluit. Quàm autem omnia sint incerta, quæ hîc commemorantur, a nostris, in non paucis libris, Dei gratiâ, solidè demonstratum est, & a me ipso etiam nuper in ante nominatis responsionibus, quæ jam publicè extant. Nunc nuda Gravveri assertioni hæc tantùm oppono: *Filium Dei fuisse verbum ante incarnationem, ingens fabula est.* Nam si ante fuit, jam id, quod in virginis Mariæ utero conceptum, & per menses ad fœtum producendum necessarios, in eo sustentatum & ex ea denique natum est, non erit propriè Dei filius, quod disertè pugnat cum verbis angeli dicentis; *Id quod ex te nascetur, sanctum, vocabitur Dei filius.* Porro filium Dei appellari verbum Dei, eò, quod a Deo ab æterno genitus sit, falsum erit tam diu, donec doceatur, vocem Græcam λόγος significare verbum; & quod majus est, in ea significatione a Ioanne eam usurpari, quâ a Philosophis accipitur. Cum nimis certum sit, vocem λόγος sermonem significare, & figu-

ratè

Quæ vis vocis
Contemplandi.

Luc. 1. 35.

ratè a Ioanne ad captum hominum rudium & simplicium usurpari, pro eo, qui sermonem alicujus revelat. Qualibus vocibus Ioannem delectari quodammodo, tota ipsius scriptio indicio est. Quæ deinde addit de Christi generatione, & modo generationis istius plusquam Philosophico, quia alibi se tractasse ait Gravverus, nûc etiam intracta relinquo. Hoc tamen hîc moneo, non debere Gravverum dicere, Filium Dei ab æterno a Deo esse genitum, siquidem, ut alii dicunt, nondum est genitus, sed perpetuò generatur & generabitur. Monebo & illud, mirum esse, cur non plures uno filios Deus ille, qui perpetuò seipsum intelligit, generet: Mirum deniq; esse, cur Filius & Spiritus sanctus, qui eandem numero habent essentiam, quam is habet, qui generare dicitur, non generent etiam ipsi. Sed de his aliàs. Deum autem oramus, ut omnibus, qui Christi Evangelium profitentur, de eam mentem, ne præter & extra illud sapere velint. Causa autem, cur loco Sermonis, Ioannes Iesum Christum vel filium hominis substituerit, hæc est proculdubio, quòd disertè docere voluerit, tùm quis esset ille, quem Sermonem appellârat, nempe nemo præter & ante Iesum Christum, contra quàm hodie pleriq; sentiunt: tùm quare Iesum Christum, Sermonem appellârit, quia scilicet per Iesum Christum gratia & veritas facta sint, & is Deum nobis exposuerit.

Sed nunc audiamus, quid ampliùs dicat Gravverus thesi 43. *Nec obstat, quòd Evangelista in præcedentibus versiculis de filio quædam commemoravit, quæ post nativitatem ipsius demum contigerunt: non enim insolens est apud Evangelistas ὕστερον πρότερον, ut inprimis apparet in descriptione tentationis Christi factæ in deserto, Matth: 4. & Luc: 4. si collatio instituat, ut alia exempla taceam.* Figuram ὕστερον πρότερον dari non negamus: sed & rarò, & talem, quam quis per se deprehendere & facilè dijudicare potest. Tam verò insolentem D. Ioanni affingere, est, Spiritui sancto detrahere. Nec enim unum aliquod verbum vel rem unam atque alteram dixerat Ioannes, antequam addit hæc verba, quæ de nativitate Christi interpretatur Gravverus, sed valdè multa, imo ea & tot, quæ compendium quoddam sunt universi Evangelii, quòd scilicet (ut alia omittam, quæ controversa sunt,) Ioannes Baptista de eo testatus sit, quòd omnem hominem illuminârit, in mundum veniens, quòd in mundo fuerit, quòd mundus per eum factus sit, quòd mundus & proprii eum non cognoverint, quòd iis, qui eum cognoverant, & in nomen ejus crediderant, dederit potestatem, ut filii Dei fierent. Post hæc tam multa, sanè non nisi stultè & ridiculè nativitatis demum mentio fieri potuisset. Adde etiam, Gravverum nullum ὕστερον πρότερον exemplum attulisse, quantumvis

D. Iohannes delectatur vocibus figuratis.

Indicia falsitatis sententiæ de generatione filii Dei æterna.

Cur loco Sermonis Iesus Christus a Ioanne substituat.

tumvis dicat, in primis id apparere ex eo, quod attulit. Nam ex collatione locorum Matth: 4. & Luc: 4. tantum apparet, diverſo ordine duos ſcriptores, ea, quæ Chriſto acciderunt, deſcripſiſſe; non conſtat autem, uter illorum recto ordine iſta ſtentationes deſcribat: At in *ὁς ἔγω π ποτ' ἔγω* præſumitur, quod conſtet, res alio ordine deſcribi, quàm revera geſtæ ſunt. Sed de hoc mox plura. Atque ex hiſtandem conſtare puto, an verum ſit, quod theſi 44. gloriatur Gravverus, ſe obtinuiſſe, in textu Paulino per manifeſtationem Dei in carne, intelligi manifeſtationem filii Dei, ſeu particulam illam textus Paulini de Chriſto eſſe accipiendam.

Omiſſa Gravverus ſecundâ loci I. Tim: 3. particulâ, *juſtificatus eſt in ſpiritu*, tranſit ad tertiam, *viſus eſt Angelis*, & eam ſatis clarè indicare ait, *Chriſtum in ſubjecto voce Dei notari: Hic enim eſt, qui ab Angelis viſus ſeu conſpectus eſt*. Vbi priuſquam ad hanc tertiam particulam accedam, notandum eſt, non ſine cauſa omiſſam eſſe a Gravvero ſecundæ particulæ expoſitionem. Nam ſi ea paululùm expendatur, apparebit, quid ſit iſta Dei in carne manifeſtatio, cujuſ antitheſis illud eſt. Eſt autem nihil aliud, quod Deus juſtificatus eſt in ſpiritu, quàm quod pro vero ſit agnitus. (hæc enim vociſ juſtificari, quando de Deo accipitur, ſignificatio eſt,) per virtutem illam divinam, quæ tum in Chriſto tum in Apoſtoliſ ſeſe exerebat. Vnde apparet, verba *in carne* rectè etiam ſic explicari, per carnem, & per carnem rectè indicari infirmitatem. opponitur enim virtuti divinæ. Et quemadmodum una particulam myſterii Chriſtianæ religioniſ fuit, quod divina voluntas de ſalute humani generiſ debuit per infirmoſ homineſ revelari: ſic altera fuit, quod tamen fruſtra id eſſe non debuit, nec fuit. Effecit enim iſta divina virtus, ut homineſ paterentur ſibi perſuaderi, vera ea eſſe, quæ tum Chriſtuſ, tum Apoſtoli prædicarant. Hoc autem de perſona ipſiſ Dei vel Chriſti non niſi ineptè admodum prædicare poterit. Sed nunc videamus tertium. Futiliſſimum autem eſſe dicimus, quod hic ita nudè aſſerit Gravverus. *Quiſ enim neſcit, Chriſtuſ, ſi incarnatuſ fuit, viſum fuiſſe ab Angelis, ut hoc nobiſ Pauluſ pro re nova panderet?* Viſuſ enim fuit, imò non potuit non videri ab omnibuſ & hominibuſ & dæmonibuſ Pauluſ autem, ut ipſa verba illiſ oſtendunt, & noſ antea etiam indicaviſ, myſterii pietatiſ particulam nobiſ deſcribit. Quid verò myſterii in eo eſt, quod in omnium ſeſe oculoſ ſponte ſua ingerit? Adde, quod Gravveruſ cum aliis fortæſſe credit, angeloſ omnia ſolo intuitu cognoscere? *Quomodo igitur de illiſ prædicari poteſt, ab eiſ tunc viſum fuiſſe Chriſtuſ?* Quoniam igitur myſteria, hoc eſt, nova & mira hic nobiſ Pauluſ ſcribit, ut ex a-

Rom: 3. 4.

Quid ſit Juſtificatum Deum tu-
iſſe in ſpiritu.

illis præcedentibus duobus & sequentibus tribus apparet. (nam ut mysterium est, tantam rem per homines infirmos & mortales revelatam esse, & tamen vicissim in istis hominibus virtutē divinam tantā apparuisse; ut mysterium est, gentes extraneas admittas fuisse ad gratiam Dei; ita deniq; mysterium est, & mirum, rem istam tam felicem successum sortitam esse, ut in universo mundo ei fides sit adhibita, & gloriosè recepta,) relinquitur, hinc etiam tale quid describi, quod respectu tantum Angelorum res fuerit nova & antea incognita. Nam verè novum & mysterium esse necesse est, quod illis, qui perpetuò cum Deo creatore suo habitant, per tantam tot seculorum seriem fuit incognitum. Incognitam autem fuisse tam benignam Dei erga homines voluntatem, vel hinc constat, quòd, post eam planè exhibitam, reconciliata demum dicuntur esse quæ in cælo & in terra. Unde apparet, inimicitias quodammodo fuisse inter angelos & homines ante revelatam istam gratiam. Hæ autem non fuissent, si cognitum habuissent, Deum velle ita clementer misereri humani generis.

Col. t. 207

Hanc explicationem, quæ in Catechismo nostro habetur, rejicit Graverus thesi 47. quia, ut ille ait, *magis mutus sit quàm piscis, in demonstrando, quare hæc verba, Visus est angelus, ita accipi debeant.* Sed meminisse debebat Graverus, in Catechesibus scribendis brevitati studendum esse, & non omnia dici posse, quæ sortasse quis requireret. Adde quòd ista res adèò manifesta est, ut, si constet, vocem Dei, de Patre intelligi posse & debere ob rationem sæpiùs allatam, quòd scilicet, quando cunque locum subjecti tenet, semper de Patre accipienda sit, vix aliter verba ista intelligi queant. Sed jam habet supra Graverus probationem hujus rei, & eandem etiam ipsemet ex Ostorodi disputatione ascripsit thesi 48., quam quo modo refutet, expendamus. *Contorta & a textu aliena ea esse quemlibet animadvertere, ait, quæ dicimus, nempe talia in Evangelio revelata esse, quæ ne angeli quidem priùs sciverunt, adductis locis Ephes. 3. 10. & 1. Pet. 1. 12. in quibus dicitur, quòd nunc per ecclesiam innotuerit principatibus in cælestibus multiformis sapientia Dei, & quòd Angeli cupiant introspicere in ea, quæ de salute humani generis ibidem dixerat apostolus.* Sic autem ait thesi 49.

Licet enim per incarnationem filii Dei sapientiam Patris Angeli plenius cognoverint: tamen de hac patefactione hoc loco non est sermo. Thesi 50. Non loquitur Paulus de quavis revelatione Dei, nec de voluntatis patefactione: non inquit ἀπεκαλύφθη, sed ὡφθη τοῖς ἀγγέλοις non Dei voluntas, non Dei majestas, sed Deus. Sed quid est, quòd primum pro libitu suo absque ulla probatione de incarnatione filii Dei

Quid multiformis sit Dei sapientia, Ephes: 3.

id intelligit Gravverus, quod de multiformi sapientia scribit Apostolus? Cùm dogma illud sit sacris literis prorsus ignotum, & nunc de eo controversia sit instituta. Certè qui sic cum adversariis agunt, leges disputandi susque deque habere videntur. Nonnè verò, ut hoc obiter addam, in loco Ephes: 3. 10. de ista sapientia Dei multiformi sermo est, quâ Deus, ut olim solos Iudæos, sic nunc unâ cum illis etiam alias gentes servare velit? Et sanè in hoc sapientia Dei multiformis conspici potest: at in isto incarnationis figmento ne minimùm quidem. Quid porrò est dicere: de hac patefactione hoc loco sermonem esse? Quorsum verba illa, *Hoc loco, Et, de hac patefactione*, referenda sunt? Si ad locum Ephes: 3. 10. referantur, & dicatur de hac patefactione, nempe incarnationis, hoc loco non esse sermonem, ineptissimè illud dicitur. Nemo enim est, qui dicat, Ephes: 3. de ista incarnatione sermonem esse, cùm istud pro figmento habeamus: Si ad locum 1. Tim: 3. referantur, quomodo de hac patefactione incarnationis hoc loco non est sermo, cùm eum ad istam incarnationem probandam attulerit Gravverus? Nescio an non fato quodam factum sit, ut, dum nobis contorta & a textu aliena objicit Gravverus, ipsemet contorta & a textu & ratione prorsus aliena dixerit. Quid denique hoc est? *Non loquitur de quavis revelatione, nec de voluntatis patefactione*, nisi desperabunda titubatio, vel temeraria rei controversæ asseveratio? Hoc enim nunc quæritur, an de revelatione voluntatis vel de alia loquatur Apostolus. Illud verò: *Nò inquit ἀπεκαλύφθη, sed ὡφθη τοῖς ἀγγέλοις* non Dei voluntas sed Deus, puerilis iterum confirmatio est. Nonnè enim sufficit vocem *visus est*, pro revelatus est, & vocem *Dei*, pro ejus voluntate accipi posse, etiam si non dicatur, revelatus est, vel Dei voluntas?

Sed explicationem Gravveri super hæc verba audiamus, quæ talis est thesi 51. *Dices: Sed quæritur quid per vocabulum Deus, intelligatur? Rectè: Evolve historiam Evangelicam, ad quam Paulus digium intendit, & videbis, cum esse Christum: hujus enim conceptionem, natiuitatem, fugam in Ægyptum, passionem, resurrectionem, in primis & ascensionem partim conspexerunt, partim prædiârunt & annunciarunt: hæc, hæc sunt, inquam, quæ Petro teste, introspicere concupiverunt, hæc enim sunt, quæ eodem teste, annuntiata erant iis, quibus Petrus scribebat. Christus denique est, cui Angeli ministrabant, Matth: 4. v: 11. Hic igitur est, qui ab angelis conspectus est. & addit thesi 52. Hæc nostra interpretatio exactè consentit cum historia Evangelica, ut ad tropum valde contortum confugere non necessum sit. Ineptè primùm quæstio formatur. Nec enim nunc de prima particula hujus loci, sed de tertia sermo est, in*

est, in qua vox Dei non repetitur, & jam superius de vocabulo Deus disputarat Gravverus: sed quæstio est, quid sit, quòd Deus, de quo jam antea disputatum fuerat, quisnam esset, sit visus ab angelis, idque ex responsione etiam Gravveri apparet. Nec enim docet, quis sit Deus ille, de quo antea sermo fuit, sed quomodo is Deus angelis sit visus. Responsio autem ad quæstionem, longè est ineptior. Nam quæ ab angelis conspecta enumerat Gravverus, ea ab aliis etiam conspecta fuerant, & proinde commendari per id nequeunt, tanquam aliquid novum & mirum, quòd ab Angelis visa fuerint. Vidit enim (ut nunc cum Gravvero ineptiam) & Maria & Ioseph Christi conceptionem & nativitatem, & fortasse ab his edocti alii etiam: viderunt fugam in Ægyptum proculdubio plures: passionem vidit universus populus Iudaicus: resurrectionem magnus discipulorum chorus, ascensionem omnes Apostoli. Vnde constat, non recenseri hîc a Paulo actiones miraculosas, quæ circa negotium Evangelii acciderunt, & omnibus innotuerunt. nam alioquin non omisisset Christi mortem & resurrectionem, quæ sunt ex actionibus illis primaria: sed qualitates certas & res novas, quæ ad hoc Evangelii negotium commendandum pertinent, enumerari. Hoc verò quomodo sine risu & dolore legi potest, hæc, hæc sunt quæ angeli introspicere concupiverunt? Potuit né Angelus concupiscere vel desiderare, ut introspiceret Christi fugam in Ægyptum & passionem? nonné potius concupiscere debuit, ne illa videret? Porro requiritné Christi nativitas & fuga in Ægyptum aliquam talem inspectionem, qualem vox Græca apud Petrum denotat, nempe accuratam & singularem? Præterea quid hæc omnia ad verba Petri faciunt, qui Angelos non concupivisse, sed concupiscere ait introspicere in ea, de quibus ibi loquitur? Num etiam nunc Angeli desiderant introspicere in Christi conceptionem, nativitatem, fugam, passionem &c. Apage istas ineptias. Vnde pariter constat, quàm verè dictum sit, hæc esse, quæ annunciata erant iis, quibus Petrus scribebat. Nec enim de Christi conceptione, nativitate, & fuga in Ægyptum & aliis hisce similibus conciones ad populum habuisse divinos Apostolos statuendum est, sed de salute humani generis per Christum annunciata & confirmata. Hanc salutem cum multis verè divinis verbis descripsisset Apostolus, sic eam commendat, quòd veteris Testamenti Prophetæ illam scrutati sint, quòd deniq; ipsi Angeli eam introspicere desiderent, quæ sanè digna est Apostolo Petro & plena solidissimæ consolationis oratio. Illud deniq; quale sit vide antèruditi. Angeli Christo serviebant: Ergo Christus est, qui ab Angelis conspectus fuit. Verum quidem est, Angelos vidisse cum, cui ministrabant;

Quid Apostoli
potissimam doc
uerint.

strabant: sed nunc in quæstione est, an ille, cui ministrabant Angeli, fuerit Deus ille, de quo 1. Tim. 3. sermo est. Ita scilicet exactè consentit interpretatio Gravvericum historia Evangelica.

Absoluta hac tertia particula pergit ad quartam, & dicit thes: 53. *se facillè largiri nobis, Deum Patrem prædicatum fuisse gentibus, quia filius illis absq; Patre prædicari non potuerit. Quem autem ἀπέστειλε hic intelligat, ipsum Paulum satis clarè 1. Cor: 1. 23. indicasse, dum dicit: Nos prædicamus Christum crucifixum, iudeis quidem offendiculum, græcis verò stulticiam, & hinc Christum dici lumen ad revelationem gentium. Luc: 2. 32. Esa: 46. 13.* Ridiculus est Gravverus, qui id se nobis largiri ait, quod eum nobis largiri non cupimus. Nam si id nobis verò largiatur, in hac particula, in aliis cur id nobis negat, & de Christo necessariò id dici affirmat? Hac ratione ego etiam largiri possum, Christum manifestatum esse in carne, quia Pater absque Christo non fuit manifestatus, & tamen fortasse se iudificatum esse diceret Gravverus, si ita cum illo agerem. Firmitudo autem nulla in eo prorsus est: quia alibi dicitur, Christum fuisse prædicatum, & quidem gentibus, hinc consequi, eum, qui prædicatur gentibus, esse Christum. Quis enim non videt manifestam in eo consequentis fallaciam?

Omissâ quintâ particulâ, *creditum est ei in mundo*, properat ad sextam Gravverus, *receptus est in gloria*. Notandum tamen est, injuriâ hoc fieri a Gravvero. Nam & hoc unum est ex miris, quæ habet Christi religio, quodd passim in universo orbe inventi sint, tam ex gentibus quàm iudæis, qui divinam istam voluntatem persuaderi sibi passi sunt. Nec est, quodd quis dicat, idem dici in sequentibus verbis, *receptus est in gloria*. Hæc enim istius prioris declaratio & exaggeratio quædam sunt. Poterat enim fides adhiberi isti prædicationi Evangelicæ, sed agrè tandem, & ita, ut parum pietati studerent, qui divinam voluntatem admiserant, ut a multis retrò seculis ad diem usque hodiernum videmus, eandem quidem divinam voluntatem a plurimis pro vera agnosci, interim eos esse corruptissimos quoad vitam & mores, quæ receptio non est gloriosa. Sed quia tunc ab initio alacriter, celeriter, & cum studio veræ pietatis passim admittebatur Christi Evangelium, gloriosè Deum receptum fuisse eleganter dicitur. Tunc enim Deus glorificatur, cum ipsius voluntatis revelatio veram erga Deum observantiam & obedientiam in hominibus efficit. Quam nostram interpretationem nimis coactam esse ait Gravverus thesi 55. Cur verò: *siquidem*, ait, *vocula hæc ἐνελάθη in novo Testamento de ascensione usurpatur, & non significat suscipi, sed sursum recipi, vel*

Quid differunt,
Creditum ei in
mundo, & rece-
ptus in gloria.

Ioh: 15. 8.

pi, vel sursum ferri & assumi. Egregia sanè ratio. Quia vox hæc ἀνε-
 λήφθην de ascensione usurpatur. Ergo non significat recipi vel susci-
 pi. Esto, eam interdum significare sursum ferri vel assumi, num idem
 significationem suam communem & propriam amittet? Quis autem
 est, qui non intelligat, ἀναλαμβάνειν propriè significare, recipere,
 non verò sursum ferri, ut audeat affirmat Gravverus. Videat qui ve-
 lit, Lexica Græca. Sed præterea in illis ipsis locis, quos adducit ex Mar-
 16. 19. & Act: 1. 11. (Lucæ enim 24. 51. alia vox est) aliud nihil significat
 et ipsa vox ista, quàm receptus est. Quòd verò sursum receptus est,
 converti etiam ea vox possit, id fit ideo, quia cælum, in quod Chri-
 stus receptus est, sursum sit, non verò propriè vi verbi ipsius. Vnde
 apparet, quàm malè se gerat Gravverus, dum thesi 56. docet, de Chri-
 sto dici, quòd in cælum receptus sit. thesi autem 56. addit, se, si nos idem
 ostendamus de Deo Patre, quòd ad hanc particulam, libenter nobis ces-
 surum. Se autem certum esse, quòd non poterimus. Quid enim opus est
 de Deo Patre talem alibi locutionem extare, si ipsa vox Græca hanc
 significationem tanquam propriam sibi vendicet? Ei potius, qui ali-
 am inusitatam voculae illi significationem attribuit, id probandum
 incumberet. Porrò dum docet Gravverus thesi 58. & 59., quomodo
 Christus cum gloria & cum laude & gratiarum actione sursum sit re-
 ceptus, inanem ponit operam. Hoc enim nemo nescit præstabat autè
 probare, verba Pauli de ista ascensione in cælum Christi esse accipien-
 da. Quanquam & illud ipsum, quo probat, Christum esse sursum rece-
 ptum cum laude & gratiarum actione, valdè infirmum est. Nam quòd
 Luc: 24. 53. legitur, id nec tunc aut ibi, cum aut ubi Christus in cælum a-
 scenderet, sed Hierosolymis, quo Bethaniâ reversi erant discipuli, fa-
 ctum est: nec ob ascensionem Christi factum esse constat. Additur e-
 nim, eos semper in templo fuisse, laudantes & benedicentes Deum.
 Vnde colligi potest, id ad cultum, quem Deo in templo tunc antiquo
 more exhibebant, pertinere. Non est autem prætermittendum, quòd
 alii plerique, qui de ascensione Christi in cælum hinc sermonem esse
 contendunt, non legant in gloria, ut concedit Gravverus, sed in glori-
 am. Senserunt scilicet, vocis ἀνελήφθην non esse eam significationem
 per se, sursum receptus est, itaque eam illi voci affingere voluerunt
 vi verborum in gloriam. Hæ enim motum ad locum significare vi-
 dentur. Hoc verò, quia falsum esse tacitè confitetur Gravverus. Vox
 enim Græca ᾧ nunquam fortassis pro eis accipitur, vel saltem rarissi-
 mè: at ᾧ pro ᾧ vel μετὰ accipi frequentissimum est, jam bona
 pars absurditatis istius sensus, quam unà cum aliis Gravverus his ver-
 bis tribuit, sese prodidit.

Sed cum restare sentiret objectionem nostram, quâ docemus, hæc verba ad ascensionem Christi non esse referenda, quia scilicet prius ea dicta sint ab Apostolo, quæ istam ascensionem præcellerunt, nempe prædicatio inter gentes & fidei adhibitio a mundo, (quam alteram partem injuriâ omisit Gravverus, auget enim absurditatem sententiæ illius) ad eam sic respondet, thesi 61. *Ratio admodum elumbis: ὡς ἐρολογίαν in sacris usitatam esse supra monuimus. Mar: 14. 23, & 24. alteram cænæ dominicæ partem Evangelista hoc ordine describit: accepto poculo cum gratias egisset, dedit eis: & biberunt ex eo omnes. Et dixit eis, Hoc est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effunditur, Thel: 62. Si quis hic rigidè & morosè ordinem contextus urgere voluerit, is contendet, discipulos prius bibisse, antequam Christus illos bibere iusserit, vel saltem significârit, quid bibere debuerint, quod falsum esse apparet ex aliis Evangelistis. Matth: 26. 27, 28. Luc: 22. 20. ὡς ἐρολογία aperta. Thel: 63. Quis ignorat, Paulum Rom: 13. 9. in enumeratione præceptorum legis Moralîs sextum præceptum præponere quinto? an propterea Moses non rectè præceptum, Non occides, præposuit præcepto sexto? absit. Alia exempla occurrunt plura. Ratio itaque adversarii nulla. En habes responsionem Gravveri integram, quæ, cujus sit ponderis, expendamus iterum. Quod supra se de ὡς ἐρολογία meminisse ait, id ex superius dictis intelliges: quæ nunc iterum affert, ea nulla pariter censenda sunt, quanquam ὡς ἐρολογία interdum dari non negem. Nam locus ex Marco allatus non docet, aliquid fuisse, quoad ordinem, immutatum in prima cænæ dominicæ celebratione. Tam enim in Marco legitur, quod primum panem ederint, & deinde de calice biberint, ut in Matthæo & Luca: differentia autem in eo est (si modo aliqua est) quod in Marco omissa sint Christi verba, quibus de calice bibere iussit, antequam illi biberent, quod ab ὡς ἐρολογία longè differre puto jam constare. Locus verò Rô: 13. nihil etiam tale continet, quod ὡς ἐρολογίας verum exemplum nominari possit. Aliud enim est id, quod alibi priori loco scriptum legitur, posteriori collocare: & aliud id, quod prius factum est, ultimo loco ponere. Hæc enim verè est rerum inversio, ubi natura rei & sensus communis per se docet, ordinem esse inversum, ut si quis dicatur, prius fuisse prædicatus, & addatur, fidem ei esse adhibitam, & postea demum addatur, eum esse receptum, in cælum nempe, cui simile supra etiam ex Ioanne ostensum fuit, nempe Christum prius fuisse in mundo, & omnia ferè egisse, quæ ad munus illius pertinebant, deinde verò natum fuisse. At nulla talis causa dari potest, quare sit absurdum, id, quod*

Natura
ὡς ἐρολογίας.

id, quod in lege quinto loco dicitur, ab Apostolo sexto loco collocari, licet, sine causa id in lege factum non esse, iure dici possit. Illud non perstringo, quòd Gravverus quintum præceptum id statuit, quod sextum est. Hic enim communis error Lutheranorum est, quem quia defendere quàm agnoscere & corrigere malunt hæcenus, hoc ipso pertinaciam suam produunt.

Non erat autem, cur nobis insultaret, & illuderet tandem Gravverus, qui scilicet diversum a Francisco Davidis sentiamus, fraterculos nos illius appellando. Nam nec fraterculi sumus Francisci Davidis, is enim Iesu Christi adorationem & invocationem negabat: nec etiam si in loco aliquo explicando a nobis dissentiat frater noster, propterea id verum erit, quod Gravverus affirmat. Nam in talibus, quæ per se fidem in Christum non tollunt, concedi libertatem sententiarum, jam pridem omnes viri cordati agnoverunt.

Sed nondum est finis argumentorum pro Incarnatione. Habet enim adhuc Gravverus locum Act: 20., in quo affirmatur, quòd Deus Ecclesiam acquisiverit per proprium sanguinem. Quem quidem locum Gravverus de Christo accipiendum esse contendit: nos verò, de Deo Patre eum intelligi posse, credimus. Cujus (ut Socinus ait) dicitur is esse sanguis, quem Christus effudit, eâ figurâ sermonis, & ob eam causam, propter quam dicitur apud prophetam, eum, qui tangit Dei populum, ipsius Dei pupillam tangere. Quo sensu etiam ea verba apud eundem prophetam, *Videbunt in quem transfixerunt*, de Deo Patre dicta, ad Christum lanceâ in cruce transfixum accommodantur, quod etiam Iohannes Fosarius Aquilovicanus in paraphrasi sua super hunc locum eleganter docuit. Summa enim & perfectissima aliqui inter Deum Patrem & Christum conjunctio, etiam si utriusque essentia necessariò sit diversa, efficit, ut Christi sanguis, ipsius Dei Patris sanguis, appellari queat, præsertim cum, ut pro nobis fusus fuit, consideratur. Est enim Christus Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, & consequenter sanguis huius agni, in hunc finem effusus, ipsius Dei sanguis meritò dici potest: non quasi ipse Deus hunc sanguinem in seipso habuerit, sed quia illum singulari ratione, sicut & Agnum ipsum possiderit, atque, ut rem suam, unâ cum ipso agno, pro nostris peccatis expiandis dederit. Et hunc esse posse horum verborum sensum, magnus etiâ ille Erasmus vidit. Quibus nunc illud addo, quòd alibi etiam Spiritus & corpora fidelium dicuntur esse Dei, inter quos 1a Cor: 6. 7. 20. tamen & Deum nullo modo tanta est conjunctio, quanta est inter Christum & Deum Patrem. Sed præter hæc omnia, Syriaca lectio, loco *Dei*, habet *Christi*, unde colligi iure potest, aliquam ab initio ex-

emplarium differentiam fuisse, & vel hanc vocem, vel aliam ei similem extitisse in quibusdam saltem exemplaribus, quod etiam Beza confirmat, dum ait, *in quinque exemplaribus legi, Domini & Dei*. Quod si admittatur, jam nemo non videt, de Domino, qui est Iesus Christus, propriè id dictum esse, de Deo verò impropiè, ut etiam alibi legimus, Iohannem precari gratiam & pacem a Deo propriè & a septem Spiritibus impropiè. Hæc & alia similia nos ad hunc locum explicandum afferimus. Sic enim statuimus, præstare figuratum loquendi modum admittere, quàm, rem tam absurdam, in sanctissimam Christi religionè inducere, qualis esset, quòd Deus ille unus sanguinem proprium habuerit. Gravverus verò ad refutationem horum accessurus, animum explere primùm voluit, dum Ostorodum docet, mendacem oportere esse memorem. Quæ quàm sit digna Gravvero oratio, iudicent pii & eruditi. Equidem, etiam si aliqua esset inter Socinum & Ostorodum opinionum differentia, non tamen ideo mendacem dici meruisse, virum bene doctum & pium existimo. Mendax enim est, qui datâ operâ mendacio dicendo studet, & id constanter facit. Sed præterea nulla est vera, inter ea, quæ Socinus dicit & Ostorodus, differentia. Nam dum Ostorodus ait, Deum Patrem nec sanguinem habere nec effundere potuisse, non negat, sanguinem Christi, sanguinem Dei certo modo appellari potuisse, quod contendit Socinus, idem enim prorsus sentit: sed Deum, sanguinem non habere credit, nempe in seipso, ut Socinus, addiderat, quæ verba si addidisset Ostorodus, idem quod Socinus, quoad verba etiam, dixisset. Vnde quàm foedè lapsus sit Gravverus, rectiùs etiam constare puto. Sed omiſſis castigationibus Gravveri, refutationem illius videamus.

Primùm ait thes: 72. *Quis non videt in ratione Ostorodi Elenchum causæ committi, si figura illa in loco Act: 20. militare debet?* Equidem quid hic dicat Gravverus non intelligo. Hoc autem moneo, Elenchum causæ inter Elenchos Aristotelis non numerari, sed Elenchum non causæ ut causæ: eum verò, qui sic nominatur, hinc nullo modo commissum esse, quod doctioribus iudicandum relinquo.

Deinde thes: 73. *negat, id in hoc loco Act: 20. valere, quod alibi valere concedit, ut scilicet (quemadmodum ipse loquitur) principalior vel superior pars per certum respectum ea ad se transferat, quæ inferiori parti accidunt, propterea quòd προσδιωρισμὸς enunciationis Pauline hanc interpretationem non admittat, idque ideo quod, ut thes: 74. ait, non per nudam ὁχέω hic Deo sanguis tribuatur, sed proprius sanguis: nullibi autem in sacra scriptura Deo Patri proprius sanguis tribuatur, multò minus alibi dici, quòd Deus Pater proprio sanguine redemerit ecclesiam.*

eleſiam. & tandem ait: *Monſtrent adverſarii, ſi poterunt, unicum locum, & hunc præſentem ita accipiendum eſſe concedemus.* ad marginem verò bis illud ſuum *Nota Bene* aſſcripſit. Vnde apparet, magni hæc eſſe apud Grav verum momenti. Ego verò conatum Grav veri irritum eſſe dico. Nā vox *ἰδ' ἰος* Græca, Latinè idem ſæpe ſignificat, quod *ſuus*, atq; adeo nulla major vis eſt in vocabulo *proprius*, quàm eſſet in vocabulo *ſuus*. Exēpla non affero, quia nimis iſta omnib⁹ ſunt nota. Non extare autem in ſacra ſcriptura talem locutionē, non tanti momenti eſt aut eſſe debet, ut propterea ſenſus a nobis monſtratus repudiari debeat. Non omnium enim locutionum dari inſtantias, tum ipſa docet ratio, tum etiam Philoſophi doctiſſimi comprobant. Satis autem eſt, modos loquendi ſimiles extare, quibus hic excuſari poſſit: & analogiam univerſa religionis non contradicere ei ſenſui, qui ex eo elicitur, quod utrumque hīc apparere, paulò antè docuimus.

Quæ deinceps theſi 76, 77, 78. diſſerit, ea cum his quæ modò reſutavimus, proſus eadem ſunt. Theſi enim 76. ait: *Quando verò Chriſtus dicitur Dei agnus, alia eſt ratio: facile qui vīs intelligit aliam notari perſonam, nec propterea ſanguis agni proprius Dei ſanguis dici poterit.* Sed quis non videt eodem modo dici poſſe ſanguinem Chriſti ſanguinem Dei, quo ipſe Agnus Dei eſſe dicitur? Theſi 77. ait, *alibi legi, Chriſtum per proprium ſanguinem ingreſſum eſſe in ſacrarium, & nos ſanguine ſuo lavare à peccatis, & Chriſtum eſſe qui eccleſiam morte ſua ſibi acquiſierit.* Ad quæ reſpondeo: Locus iſtos, in quibus propriè dicitur Chriſtum per ſuum ſanguinem nos redemiſſe, lavatſe a peccatis & populū ſuum acquiſiſſe, non poſſe efficere, quominùs poſſit dici alibi impropriè, Deum per ſanguinem ſuum nos acquiſiſſe. Quid enim impedit, quò minus id, quod alibi dicitur propriè, ſemel dicatur impropriè, præſertim ſi res ipſa & loci circumſtantia facile unumquemque docere poſſint, non poſſe aliter verba intelligi, ut hīc fieri videmus. Vocabulum enim *Dei*, ſubjecti locum hīc tenet. Nullo autem ſacrarum literarum loco doceri poteſt, vocem *Dei*, quando ſubjecti locum tenet, de Chriſto abſque omni controverſia prædicari vel ſemel. cùm contrà millies de Deo Patre certiffimè & extra omnem controverſiam prædicetur. Quæ ratio quandiu ſtat, (ſtabit autem perpetuò) cogit omnino, ut verba iſta figuratè accipiantur. Addo, quòd ex eo ipſo, quòd alibi non rarò Chriſto ſanguis tribuatur, colligi poſſit, cùm ſemel ſanguis Deo tribuitur, id impropriè dici, quod aliter ſe haberet, ſi crebrò de Deo id dictum reperiretur.

Iam verò collectionem Grav veri expendamus, quæ talis eſt the-

Si 79: Is proculdubio nomine Deus in loco Act: 20. 28. intelligitur, cui aliàs in S. literis expressè tribuitur predicatũ, hoc est, qui proprio sanguine ingressus sacrarium, eternam redemptionem adeptus, nos seu Ecclesiam sibi acquisivit; non autem is, cui predicatum illud aliàs nullibi tribuitur. Atqui Christus est ille & non Deus Pater, ut jam ostensum. Ergo & c. Sed quàm sit infirma ista argumentatio, jam antè etiam diximus. Nulla scilicet est consequentiæ firmitudo. potest enim id, quòd alibi tribuitur Christo propriè & communiter, impropriè semel certam ob causam tribui Deo Patri. Quemadmodum redemptio nostri tribuitur plerumque Christo, & tamen nonnunquam etiam ipsi Deo Patri, ut Luc: 1. 68. 2. Pet: 2. 1.

Addit porrò thes: 80. Non vrgebo hac vice, quòd, quoties Scriptura istum loquendi modum usurpat, quo ea, quæ vel inferiori accidunt, per respectum quendam in superiorem redundant, vel quæ eveniunt uni amico, ob certam conjunctionem in alterum redundant, toties id ex circumstantiis textus, vel similibus ac cognatorum locorum colligi potest: hic autem prorsus nullum appareat vestigium. Sed duo sunt, quæ hic desiderari possunt. 1. est, quòd Grav verus, quales in alijs hujusmodi loquendi modis circumstantiæ appareant, non expresserit. Facile enim apparuisset, tales vel similes in loco hoc Act: 20. etiam dari. 2. est, quòd, etiamsi non appareant tales in hoc loco circumstantiæ, vel similes loci, non tamen inde sequatur, sensum loci cum non esse, quem afferimus. possunt enim aliæ esse causæ, cur sensus ille verus sit, præter textus circumstantias & locos similes, ut antè ostendimus.

Thes: 81. ait, Syriacam lectionem suam sententiam stabilire. Quia enim, ait, loco Dei habet vocem, Christus, indicat nomine Deus in loco Act: 20. non Patrem sed Christum intelligi debere. At Syrus interpres non explicationem scripsit, sed translationem. Unde necesse est, illum non tantùm sensisse, per Deum intelligi Christum, sed loco ejus, quòd alia exemplaria habent, Dei, legisse in alijs exemplaribus, Christum, vel aliquid simile. Quod paulo antè Beza etiam autoritate confirmavi amplius. Ad Erasmi consensum nihil respondet Grav verus, & tamen ejus autoritas nec minima est, nec suspecta in hac re. Quid enim, præter ipsam veritatem tantum virum compellere potuit, ut eundem, quem nos, sensum in hoc loco amplecteretur? Certè unius Erasmi sententia, qui literis sacris evolvendis & pensandis totus fuit deditus, multorum, qui alienâ quasi vitulâ arant, & paratis utuntur, sententiæ, jure opponi posse videtur. Sed hæc prudenti lectori commissa sunt, qui, an salva & inconcussa stet Grav veri de incarnatione sententia, ex his, quæ modò dicta sunt, pariter etiam judicet.

Merebantur etiam applausores poëtae aliquam castigationem. Nimis enim liberè in nos involant, sui amantes: sed malo eos uno verbo fraternè admonere, ne, quod argumentis effici nequit, audaculis dictariis effectum velint. Sartam tectam volumus religionem & salutem nostram: de modo, quo utraque conservanda sit, disceptamus. Rapiant arma, qui Ecclesiis Christi præfecti sunt: certe mus argumentis: triumphante victoriam non cantemus: vincat ipsa veritas: Domino sit gloria, nobis autem confusio: Iuvenus alii alios, ut salutis istius aeternæ omnes fiamus participes. Hoc verò faxit,

IESUS CHRISTUS Dominus noster, quem omnes, licet diversa de illo sentiamus, colimus & adoramus.

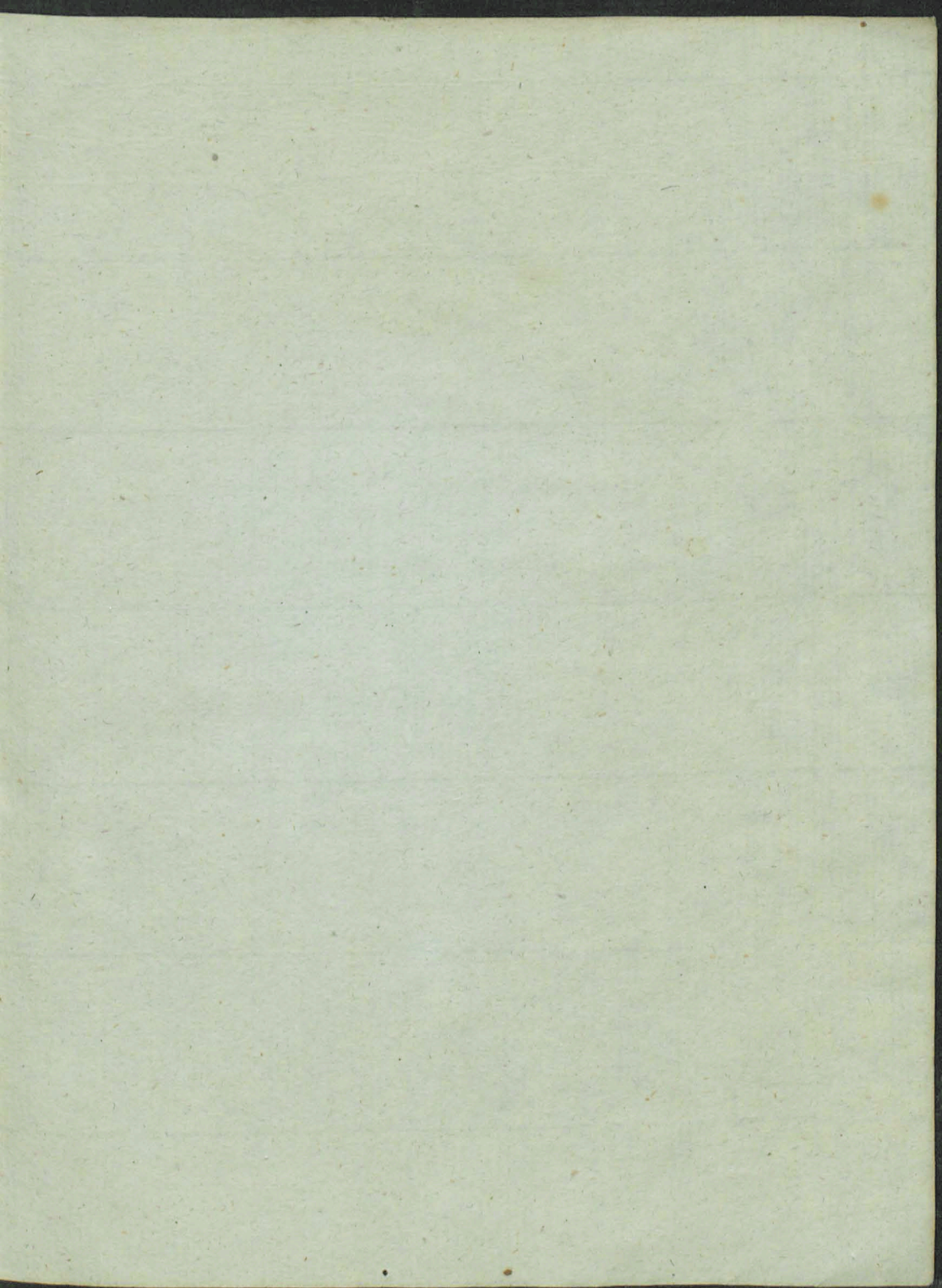
Mr. [Name] - [Address] - [City] - [State] - [Country]

[Faint, mostly illegible text, possibly a letter or document header]

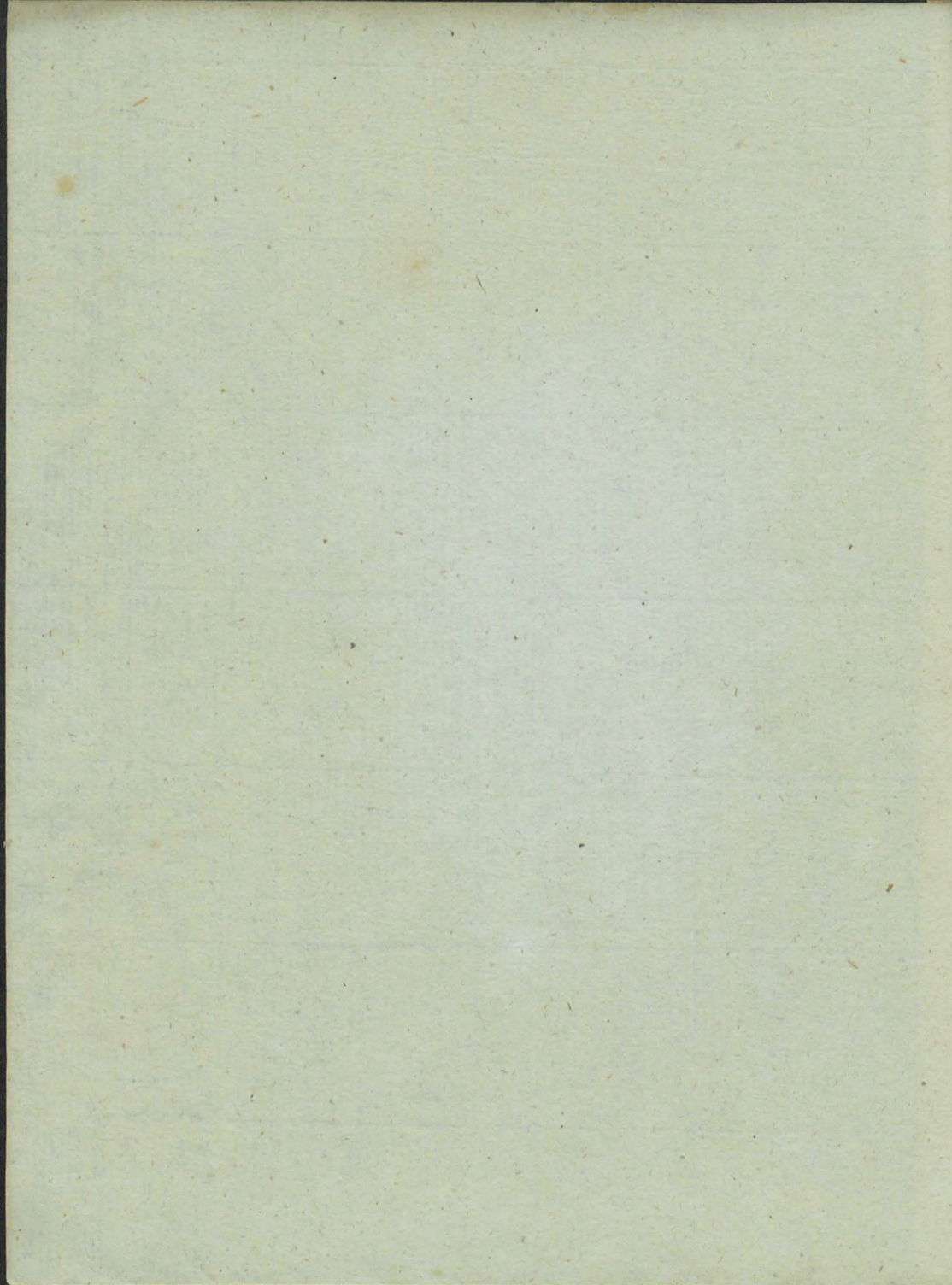

[Faint, illegible text, possibly a signature or stamp]

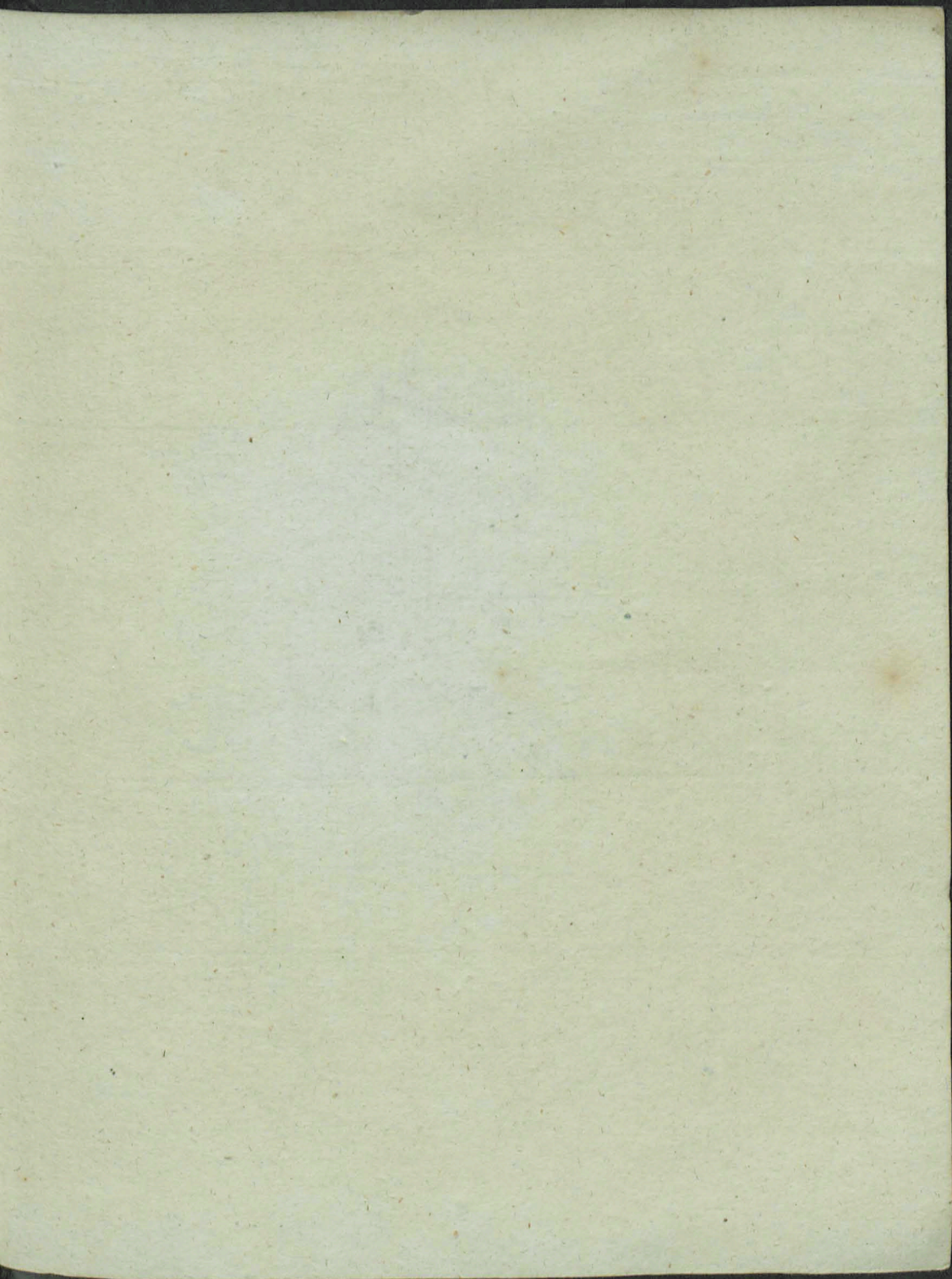

16